

1 a

Programma

Wadden
zeehavens

Raad van Advies Waddenzeehavens

7 oktober 2014 17.30-20.30 uur

Raadhuis Harlingen
Noorderhaven 86; 8861AP Harlingen

Agenda en Leidraad

Arjen Bosch

Agenda

0. Opening

1. Toelichting op agenda, verslag en mededelingen

Hoofdonderwerpen

2. Programma Waddenzeehavens 2014-2017

3. Specialiseren

Projecten

- Algenproefboerderij
- Ombouw visserijschepen naar LNG
- Garnalenpelmachine
- Omleggen NGT leiding Eemshaven

4. Unesco-havens

Building with Nature Waddenzeehavens

EcoPorts

Projecten

- Oliebestrijding ondiepe delen Waddenzee
- Fleetcleaner
- LNG-regelgeving Waddenzeehavens

5. Gezamenlijk profileren

Coalitie Wadden Natuurlijk

Brochure Waddenzeehavens

6. Waddenfonds

7. Planning

8. Bijlage overzicht projecten Building with Nature

Leidraad Raad van Advies Waddenzeehavens

Dit document leidt de deelnemers door de agenda van de Raad van Advies Waddenzeehavens op 7 oktober 2014 in Harlingen.

1. Toelichting op agenda, verslagen en mededelingen

Agenda opbouw

De Koers Waddenzeehavens, met haar vier kernpunten, vormt de basis voor het werk van de Raad en is vertaald in het Programma Waddenzeehavens 2014 - 2017. Deze agenda is opgebouwd op basis van het onderstaande tekstkader, waarin dit programma is samenvat. De secretaris/ programmamanager geeft een toelichting.

Stemt de Raad in met de agenda

Het verslag van de Raad van 19 februari jl. is eerder toegestuurd. De reacties zijn verwerkt.

[1b Verslag RvA 19 februari 2014]¹

**Stemt de Raad in met het verslag van de vorige bijeenkomst?
Zijn er nog opmerkingen naar aanleiding van het verslag?
Zijn er mededelingen voor de Raad, die niet in de agenda passen?**

Streefbeeld 2030			
<i>"De Waddenzeehavens hebben zich duurzaam ontwikkeld op een wijze die recht doet aan hun specifieke ligging en mogelijkheden. Hierbij hebben de havens zich op een afgestemde manier gedifferentieerd en gespecialiseerd."</i>			
Kerdoelen 2014-2017			
1 Specialiseren op basis van 'natuurlijke' economische kracht	2 Unesco-havens	3 Gezamenlijk profileren	4 Samenhang Havenprogramma Waddenfonds
Wat?			
1 Energietransitie 2 Inzet Topsectoren 3 Nichemarktkeuzes	1 Building with Nature 2 Duurzaam havenbedrijf	1 Collectief in de Waddenwereld 2 Profileren in de markt	Jaarprogramma en investeringskader Waddenfonds
1	2	Hoe?	3
1 Samenwerking Energy Valley 2 Aanspreken sectorbeleid 3 Aanjagen projecten: - Algenproefboerderij - Visserij schepen LNG - Garnalenpelmachine - NGT → Eemshaven	1 Projecten Peiler Natuurontwikkeling 2 Projecten Peiler Duurzaam baggeren 3 Ecoport certificering 4 Milieuprojecten - Oliebestrijding - Fleetcleaner - LNG traject E. Valley	1 Raad v Advies Wzh, 2 Voorb. doc. en nazorg 3 Programmteam 4 Inspelen op beleid met consultaties en advies 5 Strategie gezamenlijk profileren. - C. Wadden Natuurlijk - Brochure W'zeehavens	1 Werkateliers en consultaties partners benoemen cross overs 2 Voorstel voor investeringskader Voorstel voor financiële arrangementen - programma indienen - Jaarprogramma '14-17
Resultaten			
Uitwerking specialisatiestrategie Start van projecten	Uitvoeren programma building with nature Projectresultaten	Gewaardeerde partner Geconcretiseerde strategie en marktprofiel	Breed gedragen Waddenfonds jaarprogramma met doorkijk langere termijn
Realiseren van de koers Waddenzeehavens			

¹ Aanduidingen [met deze layout] geven de titel van het betreffende pdf-bestand

2. Programma Waddenzeehavens 2014-2017

In de vorige Raad van Advies is besloten het Programma Waddenzeehavens gedurende vier jaar voort te zetten, en zijn ook afspraken over de financiering gemaakt. De Raad gaf enkele inhoudelijke suggesties mee, met name het scherper en systematischer formuleren van activiteiten. Deze aanpassingen zijn in overeenstemming met het programmateam doorgevoerd en uitgewerkt in een schema (zie tekstkader vorige pagina). Inmiddels zijn (bijna) alle financiële afspraken vastgelegd en bijdragen betaald.

[2a Programma Waddenzeehavens 2014 - 2017]

Leven er vragen over het programma?

3. Specialiseren

Het Programma bood (in verschillende mate) ondersteuning bij het indienen van een projecten. Het leidde ook tot het sturen van steunbrieven aan het Waddenfonds. Deze worden in beginsel besproken met de leden van het programmateam. Ze worden getoetst aan de Koers Waddenzeehavens en zijn doorgaans expliciet afgestemd met de partners uit de Raad die bij deze projecten een direct belang hebben. De secretaris geeft een korte toelichting per project.

[3a Steunbrief Algenproefboerderij]

[3b Steunbrief Ombouw visserij naar LNG]

[3c Steunbrief Garnalenpelmachine]

Op verzoek van de gemeente Eemshaven pakt het programmateam de dialoog op over verlegging van de aardgasdestillaatleiding. Op de plek waar de gasleiding van Noordgastransport (NGT) in noord Groningen aan land komt, wordt het gas gezuiverd en loopt het restproduct via een leiding naar het gasstation in het centrum van Roodeschool. Het voorstel is om de leiding om te leggen naar de Eemshaven, waarmee er meer transportmogelijkheden ontstaan.

[3d Plan van aanpak Omlegging NGT leiding]

*Leden worden uitgenodigd om de toelichting aan te vullen.
Zijn er aanvullende suggesties of aandachtspunten?*

4. Unesco-havens

Building with Nature Waddenzeehavens

De ligging van de Waddenzeehavens aan een werelderfgoed leidt tot een duurzaamheidsopgave die ver uitstijgt boven die van andere havens. Alle havens hebben een opgave om een verantwoord milieubeleid te voeren, maar ligging aan de Waddenzee stelt extra natuuropgaven. Om positief met deze opgaven om te gaan, is met de stichting EcoShape een programma 'Building with Nature Waddenzeehavens' ontwikkeld met pijlers voor natuurontwikkeling en baggeren.

Inmiddels zijn verschillende projecten afgerond, gehonoreerd en ingediend bij het Waddenfonds. Ook zijn er nog projecten in voorbereiding.

De secretaris geeft een vooruitblik op de projecten voor de komende periode en licht de voortgang van de lopende projecten toe:

- Slibmotor Koehoal bij Harlingen
- Marconi bij Delfzijl

- Omlaggen spui naar Pier van Oterdum

Een aantal voorgenomen projecten, met name in het Noord-Hollandse komen moeizaam van de grond. Gebrek aan draagvlak speelt daar een rol in. Ondertussen zijn suggesties gedaan deze projecten aan te passen en ook zijn er suggesties voor nieuwe projecten gedaan. Het voorstel is om een mid-term review te houden en de resultaten in de volgende raad te bespreken. Het project duurzaam baggerbeheer in de haven van Delfzijl loopt vertraging op, hetgeen komt door vertraging in het huidige project 'slibvaren'. Mogelijk wordt het ingediend bij de volgende tranche van het Waddenfonds.

[4a Slibmotor Koehoal]

[4b Slibobesitas Eems en Marconi]

[4c Overzicht projecten Building with Nature] (zie ook 8 bijlage bij deze leidraad)

**Leden worden uitgenodigd om de toelichting aan te vullen.
Zijn er aanvullende suggesties of aandachtspunten?**

EcoPorts

Begin 2014 namen alle zes deelnemende Waddenzeehavens deel aan een gezamenlijk certificeringsproces, daartoe geïnspireerd door de ervaringen van Groningen Seaports. Inmiddels hebben alle havens de eerste certificeringsstap formeel afgerond. Daarmee is de *Self Diagnosis Method* (SDM) ingevuld, kunnen zij zich EcoPorts noemen en zijn ze lid geworden van het EcoPorts netwerk. De havens bereiden momenteel de volgende stap voor, het behalen van het certificaat voor het *Port Environmental Review System* (PERS certificate)). De certificering is zo vlot is doorlopen doordat alles gelijktijdig en onder begeleiding van de WUR is gedaan. De wetenschappelijk interesse van de WUR lag in het bestuderen van 'kennisdelende netwerken'. Daarbij zijn ook twee WUR studenten ingeschakeld. De financiering door de WUR valt per 1 januari 2015 weg. Als daarvoor geen oplossing wordt gevonden kan Programma Waddenzeehavens het traject begeleiden, maar het tempo zal daardoor wel afnemen.

[4d WUR rapportage Ecoports]

**Zijn er aanvullende suggesties of aandachtspunten?
Hebben de leden suggesties om additionele middelen aan te boren?**

Projecten duurzaam havenbedrijf - Oliebestrijding

In Programma Waddenzeehavens is ook oliebestrijding opgenomen. Het gaat om voorzieningen die voortvloeien uit de specifieke situatie in de Waddenzee, en die een plus vormen op het huidige voorzieningenniveau. Meerdere partijen vragen om steun voor Waddenfondsprojecten van Programma Waddenzeehavens. Ook het Waddenfonds vroeg de Waddenzeehavens om hun opinie van over een potentieel Waddenfondsproject. Daarop organiseerde Programma Waddenzeehavens een werkatelier 'Oliebestrijding in de ondiepe delen van de Waddenzee'. Dat was nodig om een afgewogen oordeel te vormen over de verschillende projecten. Het werkatelier werd een coproductie met RWS en de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (NHL). Hierdoor is bij de betrokken partijen duidelijk geworden welke van de 'pilots met nieuwe technieken' een brede steun hebben en welke niet. Het voorstel is, dat de voorzitter van de Raad hierover een steunbrief naar het Waddenfonds stuurt met het verslag.

Het werkatelier gaf een positieve impuls aan de samenwerking tussen de organisatoren. Zo is steun verleend aan het ontwikkelen van een Oliebestrijdingseffectmodel, dat de NHL heeft ingediend bij haar eigen financieringssysteem voor onderzoek (RAAK), is er meer focus gebracht in het programma 'Veiligheid Bieden, Veiligheid Krijgen' en zijn er afspraken in de maak over kennisontwikkeling en kennisdeling.

***Zijn er aanvullende suggesties of aandachtspunten?
Kan de Raad instemmen met verzenden van bovengenoemde steunbrief met het verslag van het werkatelier?***

[4e Verslag Oliebestrijding ondiepe delen Waddenzee]

- Fleet Cleaner

In nauwe samenspraak met Groningen Seaports ontwikkelde 'Fleet Cleaner' een onderwaterschiprobot. Met deze 'Fleet Cleaner' komt voor alle havens een methodiek beschikbaar die de Waddenzee beter beschermt tegen de introductie van invasieve soorten.

[4f Steunbrief Fleet Cleaner]

- Harmonisering LNG-regelgeving Waddenzeehavens

In de Raad van 19 februari jl. is de inhoudelijke richting van het project LNG Waddenzeehavens van Energy Valley besproken, en werd op de vraag om inbreng door medewerkers van havens en gemeenten positief gereageerd. Zij namen met veiligheidsregio's, en Regionale Uitvoeringsdiensten (RUD's) deel aan twee werkateliers 'Harmonisering LNG regelgeving Waddenzeehavens'.

Het project verliep tot aan de zomervakantie succesvol en het ondervond veel waardering bij stakeholders uit de havenwereld. De havens staan klaar om met elkaar nog dit jaar de havenverordening aan te passen en de gemeenten nemen hun verantwoordelijkheid voor de ruimtelijke ordening.

Energy Valley zegde de geplande bijeenkomsten in de nazomer af. In de bijgaande tussenrapportage zijn daarvoor de belangrijkste redenen aangegeven, die te maken hebben met ontwikkelingen op verschillende schaalniveaus. Zo heeft zich in de Eemshaven een coalitie gevormd om voor LNG bunkering een faciliteit te ontwikkelen. Vanuit het noordelijk perspectief kan de harmonisatie het beste plaatsvinden zodra het consortium in de Eemshaven ver genoeg is om verworven kennis en ervaring te delen.

***Leden worden uitgenodigd om te reflecteren op de voortgang.
Zijn er aanvullende suggesties of aandachtspunten?***

[4g Tussenrapportage LNG regelgeving]

[4h Verslag LNG WA 2]

5. Gezamenlijk profileren

Op 15 mei 2014 bespraken de voorzitters van de havenbedrijvenverenigingen de ambitie over het gezamenlijke profileren. De bijgaande notitie is daar besproken en de gemeenschappelijke conclusie is dat er een brochure moet worden gemaakt voor de industriehavens. Daarbij wordt per haven een toelichting gegeven en de

gezamenlijkheid benadrukt. Het programmateam gaf aan dat er al veel brochures zijn en dat het met een dergelijke brochure juist de voordelen van samenwerking moet benadrukken, zoals bij trajecten als EcoPorts, LNG regelgeving, programma Building with Nature, en afgestemde havenspecialisatie.

**Stemmen de leden in met het maken van een dergelijke brochure?
Zijn er aanvullende suggesties of aandachtspunten?**

[5a Gezamenlijke profilering 15 mei 2014]

Op 26 augustus 2014 vond een ontmoeting plaats op het Windpowercentre (Lammert Soet) in de haven van Harlingen, tussen een delegatie van de Coalitie Wadden Natuurlijk en de Raad van Advies Waddenzeehavens. De ontmoeting verliep in goede sfeer en de deelnemende partijen vroegen zich af hoe ze elkaar kunnen versterken. Op het gebied van duurzame recreatie vinden de partners elkaar steeds sneller. De uitdaging zit nu in thema's als visserij, baggerbeleid en internationale samenwerking. Het Koehoal project (zoals vandaag besproken) is daarvan een mooi voorbeeld. Hetzelfde geldt voor Marconi in Delfzijl. Voor meer Waddenzeebrede onderwerpen geeft de Coalitie aan het zeer te waarderen dat de havens gezamenlijk aan eco-certificering werken. Voor mosselzaadkweek op een algenproefboerderij is afgesproken om te verkennen of de Coalitie dat project kan ondersteunen. Dit leidde tot verbeteringen van het project en een steunbrief van de Coalitie.

Om met elkaar in dialoog te blijven, houden de secretarissen van Raad en Coalitie kansen voor versterking in beeld en zullen zij samenwerking stimuleren. Zij hebben op dit moment al goed contact. De Coalitie gaat na hoeveel tijd hun secretaris voor de samenwerking nodig heeft. Er wordt afgesproken elkaar jaarlijks te ontmoeten, de eerstvolgende keer in het Kweldercentrum.

Leden worden uitgenodigd om te reflecteren op de afspraken.

[5b Verslag CWN en RvA Wzh 26 aug 2014]

6. Naar een programma Waddenfonds 2014 - 2017

Per 17 september is het Waddenfonds opengesteld voor de volgende bedragen:

- Thema Natuur	€ 10.000.000,-
- Thema Water	€ 3.000.000,-
- Thema Verduurzaming energiehuishouding	€ 3.250.000,-
- Thema Duurzame havens	€ 3.250.000,-
- Thema Duurzame visserij	€ 3.250.000,-
- Budget Lokale Innovaties	€ 1.000.000,-

De voorgestelde kredietfaciliteit (*revolving fund*) is nog niet in werking getreden. Het Waddenfonds heeft aangegeven daar over ongeveer een half jaar mee te willen starten.

In de afgelopen periode bracht Programma Waddenzeehavens langs de lijnen van het koersdocument haar inbreng voor het toetsingskader van het Waddenfonds:

- Specialisatie (nichemarkt-ontwikkeling)
- Duurzaam havenbedrijf
- Building with Nature

Het is nu afwachten hoe de tot nu toe ingediende projecten worden beoordeeld. Als het de ambitie is om projecten met een grotere impact te realiseren, gaat het vaak om meerjarige projecten die meerdere thema's combineren (cross-overs). Een ambitie is overigens snel geformuleerd, maar dergelijke projecten vergen veel voorbereidende inspanning en stuurmanskunst. Dit geldt zeker voor de grotere Building with Nature projecten en past ook enige zelfreflectie.

Daar waar cofinanciering en draagvlak wel is geregeld, werkt de huidige opsplitsing in thema's werkt de subsidiering tegen. Het project "Marconi" bij de haven van Delfzijl is zo'n voorbeeld. Het thema Werelderfgoed, cultuurhistorie en landschapontwikkeling is niet opengesteld, waardoor de financiering voor de verbinding tussen de stad en de zee lastig is.

Het programmateam Waddenzeehavens ontwikkelt nu een Havenprogramma dat inzet op cross-overs en meerjarige projecten/deelprogramma's. Een tussenversie van dat programma is ter kennisname toegevoegd. Verder wordt de samenwerking met het Waddenfonds gecontinueerd.

*Leden worden uitgenodigd om te reflecteren op de stand van zaken.
Zijn er aanvullende suggesties of aandachtspunten?*

[6a Waddenfondsprogramma Havens 2014 -2015]

[6b Naar een programma Havens 2014 - 2017]

7. Planning

Raad van Advies in februari 2014

8. Bijlage overzicht projecten Building with Nature

Nr.	BwN case par. nr.	Project	Kosten [€]	Kosten	Toelichting kostenopbouw	Kosten	Toelichting kostenopbouw	Kosten	Toelichting kostenopbouw
				'Dataverzameling, kennisontwikkeling & onderzoek'	'Dataverzameling, kennisontwikkeling & onderzoek'	'Leren door doen'	'Leren door doen'	'Toepassen case'	'Toepassen case'
1	1.2	Pilotproject baggerver spreiding Harlingen (Slibmotor Roptazijl)	634,000	494,000	Helft van de inceptie-fase focus op data-verzameling en de volledige metingen horen bij onderzoek.	PM	De meerkosten van het baggerwerk voor de aanleg zelf zit niet in de kosten van dit project	140,000	De helft van de inceptie-fase focus op het bestuurlijk kader en de resultaten van de analyses bouwen daarop voort.
2	1.3	Pilotonderzoek aanslibbing & slibvaren Delfzijl	980,000	409,000	Onderdeel A (dataverzameling), en een derde van Onderdeel C en D (uitvoering en monitoring)	327,000	Tweederde van Onderdeel C en D (uitvoering en monitoring)	244,000	Het gebruik van het conceptuele model levert het inzicht in de beheer maatregelen en generieke gebruiks-strategieën
3	1.4	Pilotonderzoek vormgeving & spuiregime Harlingen	140,000	0	Metingen, model calibratie en de helft van de overige kosten. Veel van de kosten voor de metingen zit in 'Pilotproject baggerver spreiding Harlingen' (par	25,000	Helft van de overige kosten voor de pilot (kosten voor aanpassing spuiregime)	0	Rapportage van de nieuwe spuisce nario's en havencompartmentering levert inzichten voor beheer & bestuur
4	2.2	Natuur in havengebieden	280,000	0	Geen onderzoek-component in dit project	15,000	Helft van de kosten, deze zijn bedoeld om een pilot in te richten	0	Helft van de totale kosten
5	2.3	Balgzandkanaal	560,000	0	Metingen (T0, T1, T2) en aanpassing model	29,000	Uitvoering pilot fase 1 en fase 2	0	Gebruik model uitkomsten
6	2.4	Proefkwelder aanleg Delfzijl	560,000	0	Monitoring	28,000	Stap 1 (werkvoorbereiding) en Stap 2 (Ontwerpen en begeleiding aanleg) De daadwerkelijke aanleg zit niet in het project.	0	Geen bestuurlijke advies-component in dit project
7	2.5	Zoet-zout overgang Pier van Oterdum	80,000	0	Lessons learned uit ieder van de ontwerp sessies.	0	Geen aanleg/pilot-component in dit project	0	Zowel de ontwerp-sessie en het resultaat direct bruikbaar op bestuurlijk gebied.
8	2.6	Alternatieve Waddennatuur als compensatie voor uitbreiding Den Helder	280,000	0	Inzicht in het systeem en de systeemverandering benodigd voor nieuwe Waddennatuur	0	Geen aanleg/pilot-component in dit project	0	Zowel het proces als het eindresultaat zijn gefocust om de ruimtelijke ontwikkeling te adviseren.
9	2.7	Optimale vorm havenuitbreiding Den Helder	560,000	0	Inventarisatie van ecosystemediensten en ontwikkeling stroomingmodel voor de Kop van Noord-Holland	0	Geen aanleg/pilot-component in dit project	0	Zowel het proces als het eindresultaat zijn gefocust om de ruimtelijke ontwikkeling te adviseren.
10	2.8	Ecoport certificering	164,000	41,000	De helft van fase 2 wordt als kennisontwikkeling beschouwd	41,000	De helft van fase 2 wordt als feitelijke aanvraag gezien	0	Fase 1 en Fase 3 worden voornamelijk als bestuurlijke/advies component gezien
		Versterking pijlers en programmatische aanpak	400,000	0	Geen onderzoek-component in dit project	200,000	De len van kennis betekent correcte allocatie van de pilot-projecten	200,000	De len van kennis betekent dat advisering op bredere basis is gestoeld.
Totaal Waddenzeehavens-case			4,638,000	1,744,000		1,294,000		1,600,000	
				37.6%		27.9%		34.5%	